

[Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

Luettelo

Hauhoon pitäjän kiinteistä muinaisjäännöksistä.

*Edm. J. Oiva Keski-talo
kesällä 1941 ja 1945*

Sisällysluettelo

<u>I</u>	Kivikauden asuinpaikat	2 - 3.
<u>II</u>	Rautakauden haudat	3 - 7.
<u>III</u>	Muinaisen uskonto	7 - 9.
	a. Uurikivet	7.
	b. Uurikuopat kalliosta	8.
	c. Uurilähteet	8 - 9.
	d. Uuripaikat	9.
<u>IV</u>	Muinaisen yhteiskunta	10 - 17.
	a. Linnaamäet	10 - 12.
	b. Rauniot ja kummut	13 - 15.
	c. Vanhat tiät	15.
	d. Kokonnuispaikat	15.
	e. Pelättyt paikat	16 - 17.
<u>V</u>	Litteet	18.
	a. Tulosyödit	18.
	b. Paikannimet	18.

I Kirikautiset asuinpaikat.

1. Matkantaan kylä, Pyrkkiälän ranta, Kirikauti (epävarma).

Heinäkuun lopulla 1933 löyivät Kartanon talon pojat Osmo ja Aulis Kartano Suivilahdella Matkantaanlahden rannasta Pyrkkiälän kirikautielta 80 metrin kaakkois-
luiskivien teuluan (Km. n:o 9686) toimittaan sen
kansallismuseoon. Löytöpaikka lähemmäs tarkastamaan
löysi Kunttämän samana kesänä kaksi kivimien palasta
(Km n:o 97/9: 2-3), joista toinen oli tummaa, toinen ju-
neitavruskeaa hiikkahiveä, riittävästi kirkkaimen
(Km n:o 97/9: 1) ja kvartsi-iskohien (Km n:o 97/9: 5-6).

Seuraavan vuoden lokkuun alkuosalla Kunttämän
suoritti löytöpaikalla kevyen pintatutkimuksen löytäen
ainoastaan kvartsin palasia, joista toiset näyttivät hien-
tellyiltä, jotkut heikkimäisä hiekkilä, sekä palan
vaaleavruskeaa piitä.

Rannan on todettavissa kolme veden laajuutta
tönnä. Nykyisestä vesirajasta ylempien maan on liejuista
mutaa. The vesirajassa ja sen alapuolella on ollut keuhon
hiennon hiikkaa, jota esiintä löytyivät. Se rajoittuu vain
kuivuuksiin kesinä heinä- elokuun vaihteessa. Mutta
esim. kesän 1945 oli löytöpaikan lähes puoli metriä veden
pinnan alapuolella.

Lähteitä: M. Kunttämän kertomukset vuorilla
1933 ja 1934 Kansallismuseon top. osaston Kuntan kirjasto.

2. Sikkalan kylä, Mattilan talo, Siivonniemi (epävarma).

Olemien lokkuun 1933 ja 1934 Matkantaan
kari Kunttämän Pyrkkiälän rannasta n. 1 km luoteeseen
olevalla Siivonniemellä löytäen ranta-risteistä kvartsin
kappaleita, joista jotkut näyttivät hieniteltyiltä.

Myös täällä oli lollu veden muodostaman ranta-
lönnän. Hiekkan alta tuli toisiin paikkoihin näkyvien
mureneineen maan, josta päälle hiikka näytti
kulkuneuvon.

Äärimmäisestä luoteiskolkastaan Kyllinjoen
kautta Kangasveden vesistöön laskeneen Hauhan järvien
vedet nyt ilmeisesti nousseet jääkaudelta seuraavien
maankohoamisen yhteydessä. Täällä nyt hiekkien
ranta-asuinpaikat, joihin pitäjän lukevat into-
löydöt viittaavat, jääneet veden alle. Mahdollisesti
nyt niistä jäänekösiä kaksi mainittua löytö-
paikkaa, jotka pehjästävät vain satuttomimpina
kerinä.

Lähteitä: M. Kenttämäen kertomukset vuosilta 1933 ja
1934 Kansallismuseon top. osaston Hauhan kappelin.

II Rantakauden haudat.

1. Alvetulun kylä, Tapolan talo, Adeninuksen poltta.

Rakentamaan perunakellaria tontissa Luoteiskolman
ryhällä 1911 löysi Juhani Adenius suuren siirtolohkareen
vierestä meuroingiajan pitkälehtisen putkikeittiönkappien
(Km n:o 6044, M. Y. A. XLII : 1, kuluu XXVII : 8).

Hakeman suoritti löytöpaikalla kaisaluisa kesäkuussa
1912. Siirtolohkare, joka oli hakemajan ja perunakellarin
välillä Adeninuksen tontin ja Tapolan peltin erittävän
aidan vieressä, lienee ollut maanpinnan kiivisryhmiä-
haudan silmäkiveä. Sen pohjoispuolella ei kiivä
erää ollut, mutta eteläpuolella oli 1-3 kerroksena
osaksi lumtainta, osaksi tuottuja kiivä.

Hakeman tuthi lohkarin eteläpuolelta 4,50 x 2,50 - 4,25
metrin laajuisen alueen sekä lohkarin ja kellarin välillä

3,75 x 1,50 - 2 motun suuruisen alueen. Paikalla oli silloin
shut, mutta alunperin ilmeisesti vahvempi kulttuuris-
kaivos. Selvimpänä se oli säilynyt kivien eteläpuolella.
Kulttuurin osa sisälsi poltettuja luunsiunja.

Tärkeimmät kaivauksen yhteydessä löydetyt
esineet olivat: 2 palaa ymmärrästä, joillileikkautteen
kolmikulmaisesti proussihetusta, 3 palaa saunalaivasta,
vahvenmaasta hetusta, 2 palaa proussihetusta, joiden
reunat olivat tasalevät, ohuet, rivoihin koristellut,
3 koristeleuatonta elyän ja 1 säilynyt pieni tavattainen
proussisolki, 2 saunereunaa palaa, kulkuseen tapaisen
riipus (FM 1914, siv 59, kuva 6d), rautainen miekan
pousi (SMG & XLII: 1, taulu XXVII: 2), miekan tyksen
kärkihela (muistuttava esine (FM 1914, siv 59, kuva 16e),
lyömäpuukon proussinen pousi (SMG & XLII: 1, taulu
XXVII: 1), 2 lyömäpuukon ruotupuoliskon, lyömäpuukon
pään proussinen puolipallo, ruotsästy, lehtivien
keihäänkärki, nuolenkärki, kilven hysurain kappale,
4 veitosen terän kappaleita, 3 rautahelän ja 2 rauta-
niittia (K.M. n. o. 6097: 5-95).

Haudasta oli suoritettu lyhyen aikaa
vuoden 600 vaikeilla.

Siluväivien asti ulottuvan halkojan, joiden
vieläkin on paikallista, alustaa Haakeman ei-
tutkimus.

Lähteitä: Haakemanin kaivauksien tutkimus Kansallismu-
seon top. arkistossa Haakon kappelinin vuodelta 1912.

FM 1914, siv 59-60

Oleven tutkimus tarkastushäpymillä 22.12.1933
Kansallismuseon top. arkistossa Haakon kappelinin

Salmo, Die Waffen der Merowingerzeit in Finnland,
SMG & XLII: 1, siv. 43-44.

2. Alvetulain kylä, Toivolan talo, Mäminmäen
sautakuoppa.

Soraa jaerään löysivät työmiehet Adeninuksen palsta-
150 metrin itään olevasta sautakuopasta kesällä 1933 helmi-
pääkallan ja syksyllä helmi kauranhoa. Näin suu-
missähdet, joissa väinäjät olivat olleet hyfjällään, polvet houkuma, olivat
työmiehet häiritäneet.

Kuopan reunalla olevan sähköpylvään juurelta
löydettiin syksyllä 1933 soikea kynnäsolki, ketjuunkeumatin
ja prussivarsaampätkä (Kuv. n:o 9794: 1-3), jotka rouva
Vahinen toimitti museon.

Soraa vuoden lokakuussa suoritti Pälvi löytöjai-
halla kaivauksia tavaten polttolohalmista. Sautakuopan
itäpuolella oli ruokanullam palaneita kiviä, nokka
ja poltettyjen liitteen palaneita hynnöksen sekoitteina.
Tärkeimmät kaivauksen yhteydessä löydetyt esineet
olivat soljet, sormus, prussinainen ketjuun kappale,
viipuskoivu, nichan väistöiranta ja sarastian
palaset (Kuv. n:o 9766: 1-36). Olle tutkittiin
kuidensa osan ja välillä olevan sähköpylvään
reutu jäi tutkittamatta.

Vuonna 1936 löytyi hiekkakuopasta Peterseinin
tyyppisiä G oleva keihäinkärki (Kuv. n:o 10497).
Tämä vuorina ei kuoppaan ole käytetty nichan-
ottom.

Lähteitä: Pälvin kaivausbestruus 1. XI. 1933
Kansallis-museon top. arhiston Haukan kirjasto.

3. Hyänmäen kylä, Hauhalan talo, Lyänmäki.

Pikain kaivauksena löytyi syksyllä 1933 Lyänmäen
itäpuolelta, Hyänmäen uuden ja vanhan tien
risteyksestä, runsaan puolen kilometrin etelään

Ademiusen ja Kämmistömaän kaivustoista prussin
rautaanpatkua (Kuv. n:o 9794:4). Kämmöstään saaman
ruuden kokouksen löytöpaikalla toimi Pälvi siinä olevan
tyyppillistä polttokalmistoa.

Pälvi suutelli syyskuussa 1934 paikalla kaivauksia.
Luvun on kaivustosta oli tuloutuneet tiivertys, joten
tutkimuksen tulokset jäivät vähäisiksi. Kaivauksen
yhteydessä löytyi vain jokuun prussi- ja rautakivien
kappale, saviastianpalasia ja kumantappakita (Kuv. n:o
10005:1-10). Luvun mukaisesti on liittyneet kertomuksia
aarteista ja saunivalkkeista.

Lähteitä: Pälvin kertomus I. II. 1933 ja kaivausker-
toisuus vuodelta 1934 Kansallismuseon top. arkistossa Kaupan
hopselissa.

i 4. Huvrilan kylä, Kalmaäki, Vuonistelu-seurantalat.

Seurantalon vuonna 1932 Kalmaällä rakennettaessa
löytyi keikkäänkäiki ja rautakivies.

Seuranti Seppälä kävi 29. XII. 1932 tarbestamassa
lähemmien löytöpaikkaa. Kalmaäki on 100 metrin päässä
Huvrilan oltan saunasta oleva matala, itä-länsisuunnassa,
25-30 metrin pituinen, 12-15 metrin leveyden kumpu.
Sen itäpäässä, seurantalon seinän loma olevan, n. 3
metrin pituisen kivien huysella oli maanvilj. Sille Huvrilan
löytänyt mainittu keikkäänkäijen ja maanvilj. Hugo Tupala
saunalta kohtaan syvennyksen rautakiviseen. Siitä 2 metrin
etelään, saunan kivien luota löyivät rakennusmiehet
August ja Huvri Ahola kivien, keikkään- ja ruodentäijien,
seksi löytöalueen pohjoispuolelta 2 ruodentäijien. Saviastianpalasia
ja kumantappakita si alueella sijallaan (Kuv. 9607:1-21).
Silmä kivistä länteen oli pienempien, tulen kumantappakita
polttamien kivien muodostama laiturus. Kulttuurin-
maa sisälsi kiveurayran, tuhkaa ja hiiltä. Kalmaisto

oli tuhoutunut rakennustieteen aikana. Rakennuksen
altta on pyjastunut kiinteä kallis. Nähi on suunnattain
määrityt aikojen kuluessa.

Tien toisella puolella, noin 100 metria luoteiseen Voi-
misteluseuran talosta on maatalolla kallionsäällä ollut n. 30
vuotta sitten Kumpson talon riiki, josta alta on löytetty liives
(Hl. n. n:o 1336). Kallion alla olevat muut rakennukset
kauttaaltaan jätetty peruskalluun ym. rakennuksissa.

Lähteitä: Leppälän kertomus 30. 12. 1932 Kansallismuseon
työ. arkistoon Haukun kapselissa.

Olevan tarkastuskertomus 22. 12. 1933 samassa paikassa.

III Muinaisen rakennus.

a. Uuhilivet.

Touvoilan kylä, Yhäisten talo, Tuomistonväli.

Yhäisten talon arinrakennuksesta 180 metria
itäkoilliseen on peltöjen keskellä väätälä, liivinen,
lounais-koillismuurassa 30 metrin pituinen, 20 metrin
laajuinen Tuomistonväli. Sen koillisköydessä on
3,70 x 3 metrin laajuinen, 1 metrin korkuinen, laelta
tasainen uuhilivi, jonka vaskatunalla pinnalla
on 11 säännöllistä, halkaisijaltaan 7-4 cm:n suuruista
ja 3-1,5 cm:n syvästä uuhilivopysä. Maan
viettää loivasti itään, 150 metrin päässä olevaan
Vähän Roivien rantaan.

Lähteitä: Kiristin kahvi 28. VI. 1923 ottamaan
valokuvan Kansallismuseon työ. arkistoon Haukun
kapselissa.

8
b. Uhrikuopat kalliosta.

Huvilan kylä, Hombassan talo, Patakallio.

Patakallio on Alun talosta 1,2 kilometria luovaiseen oleva, loivarinteinen, 45 metrin korkeinen (134 metrin merenpinnasta) mäki maan keskellä Hombassan ja Tisallilan tilojen rajalla. Sen laen luoteispuoli on kallista. Täällä, n. 5 metrin korkeinta kohtaa alempana, 70 metrin päässä Tisallilan rajasta on kalliin pintaan soittain kohattu 14 x 13 seinän levyinen, 12 cm:n tyypinen, pyöreäpäinen, pyöreä holo, jota kutsutaan kutsun padaksi. Sen reunan ulkopuolella kiivittää kalliin pintaan kohattu, n. 2 cm:n levyinen ura, jota vanhat ihmiset pitävät sankana! Eri ei loppu padasta huivimäkeen heinää. Siellä on ollut parantava saikutus ja on sitä käytetty etenkin sammasveten pikkulasten hitalohitanti, vt. Schli, Lammon arvoitus, siv. 482-483). Takaan on pitäjän vkrata metallin, mieluummin rahoja. Maan omistaja Ville Hombassari, mihin saanut padasta kuumattavan määrän rahoja kysymänsä.

c. Uhrilähteet.

1. Hopen lähde Kotilan kylän Kivihaaran maalla. Lähde on Hautalta Tuuloksen kirkolle menevän tien varrella Sulosten tykönsä lähellä Hopenmäen (vt. Hj. Appelgrenin kesimathamuistutkimus 1889, siv. 15). Lähteeseen keuvotaan veistetyt hopealastuja tai vkratun hopearahoja. Niinä tarkoitettosissa?

2. Utkerilähde Kalailan kylän Heikkilän talon pellolla. Lähde on lähellä Potaan kylän Leppäniemen rajaa. Siitä on otettu sammasvettä. Täydän talon venitai

vain siinä tapauksessa, että lähteeseen uhvattiin rahaa. Myöhemmin aikoissa no rahat kuitenkin tavallisesti korvatti nuppienuloilla.

3. Roupsen lähe Viikaruksesta Vittastajakeseen menevän tien varrella $\frac{1}{2}$ kilometrin päässä Viikaruksesta. Lähteestä on otettu sammasvetä sekä uhvattu rahojia ja nuppienuloja.

4. Uurilähe Hurtilan kylän Tupsalan talon maalla. Lähteeseen on uhvattu rahojia.

Lähteet eivät ole enää luvun tilassa, vaan on niitä kaivettu karaan joutuneiden vuoksi tai kivi-vaunustarkoituksessa.

d. Uurisuut.

Tupsumänty Pitkan kylän Leppäniemen talon Tupsumäntyvuorolla.

Mäen nimenä on vanhoissa kartoissa Kenkivuori, joskus Kenkivuori. Se on n. 1 kilometri Leppäniemen talosta luoteeseen. Vuorella ovat eripuolelta jatkuneet ihivanhat polut, joitten yhtymäkohdassa vielä 40 vuotta sitten oli avoin, tasainen kanto. Täältä vei joku vuoren korkeimmalle kohdalle, missä oli Tupsumäntyksi kutsuttu petäjä. Sen luo tulijan oli uhrit iskettäviä mäntyyn raudan pala tai haudattua metallia sen jurelle. Tuun hyggessä oli selvästi nähtävissä 24 uhrausta ja sivakin sadan reian joutalle karakti metalli. Kaarvan alla oli lukemattomia reikiä muistoina vanhemmista uhreista. Tähtöissä laiskutellen velvollisuus oli uhvata Tupsumänty. Neitsyt Marian kerrotaan istuneen Marian päivän aamuun Tupsumäntyn kirkolla. Kun ihivaltaiset nuorukset joutuivat vuoren 1934, väentyn, oli se yli 400 vuoden ikäinen.

IV Muinaisen ystäväseuran

a. Linnamäet.

1. Teppolinnun lantion kylän Myllymäen talon mailla.

Linnamäki on Huovilän selän itäpuolella olevan pienen Väijäjäven koilliskulmassa noin 200 metrinä Louvaiseen Myllymäen talosta ja 100 metrinä rannasta. Mäki kokonaan ympäröityään vallitsevana 20 metrin jäven-
piiristä. Kallioseinäivät ovat ahtajyrkät kokonuvottamatta loivempaan eteli- ja kaakkoisrinteitä. Päälystä on luoteis-
kaakkois suunnassa 38 metrin pituinen ja eteläosasta 24 metrin
pohjoisosa 14 metrin levyinen. Suuret raasit ja kalli-
tekevät päälystän epätasaisiksi.

Varmustuksia on mainitulla helposti nähtävillä. Portin kohdalla valli on 5 metrinä korkea, mutta kapeus-
kumpaankin suuntaan. Vasemmalla puolella valli jatkuu
ahtajyrkkään seinään asti, oikealla on seuran reunaa
kohden muunnattavasti portin tasosta. Portissa ei ole
todettavissa pieliä, koska pienistä lohkokivistä tehty
valli on sortunut täyttämön aukon ympärille ympäri.
Valli on riittävän piteä ja turvaa linnan edellyttäen,
että sen päällä on ollut puurvarustus.

Voimuaa pitää Teppolinnun täysin perustellusti
varmuna muinaislinnana.

Lähteitä: Maininta Kansallis-museon ty. arkistossa.
J. Voimuaa, Hämeen muinaislinna, n:o 56,
siv. 59-61.

2. Hyypinmäki Portaan kylän Väijäjäven pohjoisrannalla.

Kaikki näkyvä, josta Hyypinmäki on n. 1,5
kilometrin Joen talosta itään. Lännessä sen seinäivät

vat korkeat, äbbijyrkät, kallioiset, mutta itäpuolella ja pohjoispuolella vat rinteet loivemmat. Länsi- ja itärinteen välisellä rinteellä kohdilla on selvä valli. Pohjoisrinteellä valli on epäyhtenäisen ja heikompia. Sen rakentamisessa on kuitenkin havaittavissa suunnitelmallisuutta, joskin silis väittää päinvastaisesti. Tornin puolustus on ollut heikosti järjestetty idän ja pohjoisen suunnissa, mutta sieltä ei ole ollut hyökkäystietä suojattaisiin. Linnustettavan rinteiden pituuden vuoksi valli on jäänyt heikoksi. Lisäksi painuspojat vat, kuten kerrotaan, aikoinaan huikseen vieritelleet sieltä kiviä rinteeltä alas. Puolen kilometrin pituisen Hyypinvuonon on vain vähän laajempaan Rapolan linnaruosta (380 x 200 m) suurempi, eikä rinten laajuutensa vuoksi ehdottomasti mahdoton muinaislinnake. Silin mukaan Hyypin on muinaislinna liian kaukana kylästä. Puholinnasta se ei kuitenkaan ole syväinen, vaan lähempänä vanhojen asutuskeskusten kuin esimerkiksi muinaislinna. Varsinasti todettavan Teppolinnasta. Lohdesvuonon lauluisen kaulakoulu (SM 1894, siv 81-98) on lyöetty vajaa kahden kilometrin päästä.

Saattaa siis olla mahdollista, että Hyypistä on käytetty muinaislinnaksi, kun selvällä ei ole ollut luovun suhteillaan edullisempaa vuorta siihen tarkoitukseen.

Lähteitä: Osk. Herkynen, Beskrifning öfver Hangö socken. Reinholmin kokoukset, n:o 8, siv 444-445.

Heikel, kertaus muinaisjäännöistä Hangon hiiskunissa, siv 45-47.

Hj. Syytelgrenin kesämatkamuistutamat 1886, siv 176-177.

Hj. Syytelgren, Suomen muinaislinnat n:o 49, SMY:n IV, siv 26 luonnoksen IV, siv 257.

Silin kesämatkamuistutus v. 1921 Kansallismuseon ty. arkistossa.

J. Timmerman, Hangon muinaislinnoja, n:o 59, siv 62-63.

3. Liperilinnua Joen kylässä Joen talon maalla.

Liperilinnua-niminen määki on Tyhjäjärven luoteispään pohjoispuolella ensimmäisellä niemellä Joen talosta itäkaakkoon. Se kohoaa järven puolelta verraten jyrkkänä, mutta sellon puolelta aivan loivana. Mitään varusteita ei ole todettavissa, eikä paikalla ole voimutolla cihoista muinaislinnaa.

Lähteitä: J. Voimunan, Hämeen muinaislinnaja, n:o 58, siv. 61-62.

4. Kotkonlinna Vitsiälän kylässä.

Kotkonkajin pistän kapeana niemena Hauhoellaan. Nimitys ei rajoitu tähän niemeen, vaan ^{se} on kajilla jo useita kilometriä aikaisemmin Hauhoellaan loittosamalla. Laina nimi (vt. Thonen Viittäjässä 1926, nr 34) on saamelaisella, Tyhjäjärven lounaispuolella maalla pistävällä niemellä. Reinholmin käyttämä Kotkonlinna-nimi ei esiinny hänen haastaisilla kuulemissaan kertomuksissa, eikä sitä ole käytetty Hauholla myöhemmin. Paikkakuntalaisten tuntema Kotko-nimitys johtuu puhtaasti luonnonseutuista. Reinholmin mainitsema kirjansa on erittäin pitkä kajain ristellä, eikä sillä, kuten muutenkaan maalla, ole ollut merkitystä muinaislinnaana.

Lähteitä: Reinholmin haastelut, n:o 8, siv 431-432, 436.

H. Appelgren, Suomen muinaislinnat, n:o 48, PMG A XII, siv 26.

J. Voimunan, Hämeen muinaislinnaja, n:o 57, siv 61

b. Rauniot ja kummut.

1. Hyömsen kylä, Ljängmäki.

Kivikkosella, katujaa kasvavalla rivellä on kahdeksan säännöllistä, ihmisten tekemää maasekaista kivikumpua, joista Pälvi tutki vuonna 1934 yhden kivilhisen, kakkosen ja luovaisen sektorin, mutta jätti luoteisen haivamatta. Kumpu oli 5 x 5 metrin laajuinen ja 70 cm:n korkeinen. Kummun pinnalla oli nousualijaksoinen ruohoturve, sen alla kiviä ja muuten sekä alinna nokea, hiiltä ja tuhkaa. Jauhoista päätellen ei tulta ollut poltettu paikalla, vaan roimajäännökset tuotu muualta. Tullin läheisyydessä tavattiin laivauksen yhteydessä särkyneet, tulossa olleet kovanin (lin. n:o 10005:10).

Myöhemmin on toisen kummun kylkeen kaivettu A.S.V.-kumukoppa. Paljastuneen profiilin on jalkien pinnalla n. 30 cm:n paksuinen kerros voimakkaan tulen haurastui polttamia kiviä, nokea ja hiiltä. Tulta on tässä tapauksessa todennäköisesti poltettu paikalla. Mitään jätiksi ei ole havaittavissa.

Lähteitä: Pälvin kaivauskertomus Kansallismuseon toji. arkistossa Haukun kirjasto.

2. Aretulaw kylä, Ljängin talon jääraheumus.

Ljängin jääraheuksesta lajennetussa vuonna 1932 paljastui sen Mäminmäen puoleisesta päästä tuopseen alta kivimämiötä. Maan pinnan kahtaaltaan peittäväst kivet olivat palaneet haurastui ja muuten ryppäillä oli nokea. Tulen käyttö oli paikalla ollut niin voimakasta, että alla ollut hiikka oli kuumentunut punaiseksi. Työnikset eivät olleet löytäneet mitään muuta herättäviä osia. Kiveys

osaksi tuhoutui, osaksi peittyi sementistä valatun
purausryöpyssä.

3. Jorvilan kylä, Yhtiisten talon pello.

Tuomiokirjasta, josta koillispuolella on uunin,
20-50 metriä halkoisuus on pellossa ollut toistakym-
mentä kivirauniota. Kivet olivat palaneita, nohioita.
Talon isäntä oli arvellut paikalla olleiden saunayhtymän,
vaikka perintökirja ei tiedä sellaisesta mitään kertoa,
ja ajannut rauniot kirkon pellosta. Eihöisempiä
raunioita ei ollut nähty. Raunioitten paikalla on
vielä mustameita kivia ja nohioita maasta. Kuvauk-
sesta päätellen huumut ovat olleet samantyyppisiä
kuin Ojanselällä.

4. Luniainrauniot Ison Rovosen.

Pieni luniainrauniot on Kaja-joklamassanteen
välillä Viitsilän ja Alttulan kylien kohdalla.
Saarella ilmeistä muutakunnasta keuvotavan runon
1749 löydetyin 23 pyöreänsäikeen rengasta, jotka
lähetettiin Tukholmaan. Raunio on kokonaan häviö.

Lähteitä: Hist. o. Antiqv. Akad. Handb. VIII, siv. 187.

Apselin, Suomalais-ugrilinen muinaisutkimus alkua, siv. 149 ja 354.

Heikel, Kertomus muinaisjäännöistä. Helsingin hiilä-
kunnassa, siv. 41-42.

5. Vihervuolen kylä, Teuron kallio.

Vihervuolen saarella olevalla korkealla Teuron
kalliolla keuvotavan oleen päinhuorisista rakä

pienen niistä ja suuremmista kivistä tehdyn
raunion, joka sittemmin on kokonaan hävitetty.

Lähteitä: Heikel, Kertomus muinaisjäännöistä
Hauho kirkkokuurossa, siv. 40-41

c. Vanhat tiet.

1. Portaan kylän Vastawaen tiehaavasta kulki
aikoinaan tie Kalaiiaan ja edelleen Viitsiälään.
Leppäniemen ja Kalaiian välillä on peltosa
määrällä kohdalla vielä kiveystä. Myöhemmin on
Vastawaelta lujettu Kalaiiaan ja Viitsiälään
vain kirkonkylän kautta.

2. Kirkkalaisten kalliota (Hj. Syytelgrenin kesä-
matkamuistutönnänot 1889, siv. 27), joka on Hakkialan
ja Hakkialan rajanvetoissa, oli kerronnan kulkuneu-
van vanha tie.

d. Kokontuunipaikat.

1. Leppäniemen Tupsuunväymyrövellä on
ollut yleinen kokontuunipaikka.

Useitten kylien lähistöllä on maki, jolla
nuoriso ihmismuistoista ajoista alkaen on kokon-
tunut kesäillain pottamaan tulia ja leikkimään.
Sellaisia ovat:

2. Juntulan Houväki
3. Kobbilan Karsikangas
4. Hakkialan Vuorenmäki
5. Rukkoilan Kotivuori.

e. Pelättyt paikat

1. Viritty Kobbilan kylässä Ison-Köyhän talon ruualalla on pelättyinä paikka Hautolla. Moni mielestään kiertää soitten kautta kuin kulkee maantietä piireissä sen läpi. Antrellin Maija kuuli sieltä kerran lapsen pöytä, joka ei tuntunut lainkaan lahkaan. Ajavinaan Virityn ohii nähi Väköh-Köyhän isäntä aikalalla pihkuorihin, jotka lähtivät vasta hänen luettuaan toimieidän ja Herranruuan. Rättäin siten vastaan tuli Virityssä kankaan pithä mies, joka ylähäviä katosi. Kaupungista palaavaa Tarrin saavia tauroitettiin Virityssä niin, että hänen muista visuistaan kuuluivat poljet pihki.

2. Kaarun Eteläisten kylässä on tunnettu ei-koisetti "keropsäistään", jotka lienevät jotain ihumisen ja kerron seksoihiditä. Kirkonluojien mukaan siellä on teillatun nevoeen seksantunut mies. Kerran jokin lapsin suuri liistu yritti ryöstää ohii kulkevalta pariskunnalta pienen lapsen. Lapsi pelastui, kun luettiin Herranruuan. Pariskunta oli, niin kerrataan, siikivätkön ja lapsi kastamaton.

3. Kobbilan kylän Karribanhaan ohii hujittaessa pelätään värvän ns. Karribanhaan äänensä.

4. Toruväen pyyhki Sahran kylässä lienee Virityn jälkeen pelättyinä paikka Hautolla. Kerrotaan, että siellä on joskus tehty värvää valoja. Kättilö Helin, joka virkamathillaan joutui niitä kulkemaan useiden ohii, kuuli, joka kerralla koiran haukuntaa. Jotkut toiset ovat kertoneet kuullessaan Toruväeltä luuta kaluavan koiranääntä.

5. Sudehaukdan pyyhkiillä Lotjalan, Portaan ja

Hakkialan kylien rajalla eräs mies kohtasi suuren joukon kääruveitä. Tapettuaan niistä ainakin sata wähi hän valtavan suuren kruunupäisen kääruveen, joka alkoi puhua sanoen miehelle: „Jos sinä tapat minut, taysan minä sinut“. Mies katosi pakkaismahin pöytä.

6. Hiidenkalliolla Lotjalan ja Tuuloksen rajalla Pyhäjäven pohjoispuolella kerrotaan olevan aukko, josta jätään pohjattoman syvään Hiidenluolaan. Kerran jouluyönä sieltä ratsasti mies valkealla ratsulla sulan Pyhäjäven pintaan. Kun kirkorbellien soitto alkoi kuulua, vajosi hän aaltoihin.

7. Hyypin vuorta Portaan hylässä on myös pelätty. Kerrotaan sinne rakennetun kaupunkien. Mutta mita päivällä saatiin valusiihi, sen poholaisen yöllä hävitti.

8. Märin kalliolla Huroilan ja Tälkänsen rajalla pelätään ns. Märin pimeä. Tapani Löfving oli siellä ison viikun aikana vatsikemassa oli kulkemisen vääläisiä.

9. Verwasnovella Huroilan hylässä on myös jotain pelättävää. Hautaus kirkon puiden määräämiseksi heitti jättiläinen sieltä kiven. Mihin kivi putosi, siihen kirkko rakennettiin. Kivi on vieläkin kirkon nurkalla.

Intolöytöjä.

a. Hiikkauri.

1. Toontalta (Kuv. n:o 11527) viheriäliusketta, löytänyt Oskari Salminen v. 1915 Toivilan koulun pellolta vanhan koulurakennuksen takana n. 50 metrin päästä siitä läheltä metsän reunaa, maata muokattavana. Lahjoittanut opettaja Robert Koskivaara 7.9.1945.

2. Peikälänselän kakkeluwa (Kuv n:o 11526) löytänyt Väinö Tuorinen v. 1917 Kobbilan kylän Kurilan talon maalta Hankalan järvien ja Tahinjärvien välisestä pellolta n. 50 metrin päästä Hankalan järvien rannasta maata muokattavana. Lahjoittanut talon isäntä, maanvilj. Aleksi Penttilä 8.9.1945.

v. Rautakiuri.

Rautakiuri (Kuv n:o 11528) Kurilan koulun pihasta, löytänyt opettaja J. Suvesluoma Toukoloussa 1928 melkein maan pinnalta harjasta muokattavana. Lahjoittanut löytäjä 5.9.1945.

Paikan nimillä

Kaluvisto, Toivilan koulun pelti
Hautamäki, Toivilan Tuusalan pellolla, noin
kilometriä talosta länsilounaiseen.

Kiviröykkiö

Karjusaaren S-ranta (Iso-Röine)

kalliopölyjällä metsässä kasvillisuuden peittämä
kl. Vitriälä (?)

om. Vilho (?) Tarru

os. Hauho, Vitriälä

lmu. Heikki Oksanen

os. Blakartanontie 13 C 22 Soukka

pub. 8016446

HAUTO, Inv. 1971 ja 1945, O. Keskitalo

*Hauhonselän pitäjän
kiinteistömuinaisjäännökset.*

- ⊙ Uuriskivi
- Uurikuvonpöytähalli
- Uurilohde
- ⊞ Uuripiirit
- Muinaislinna
- Raunio tai luoppio

Ilmoilan -

selkä

4.

02.

10.

1.442.

3A.

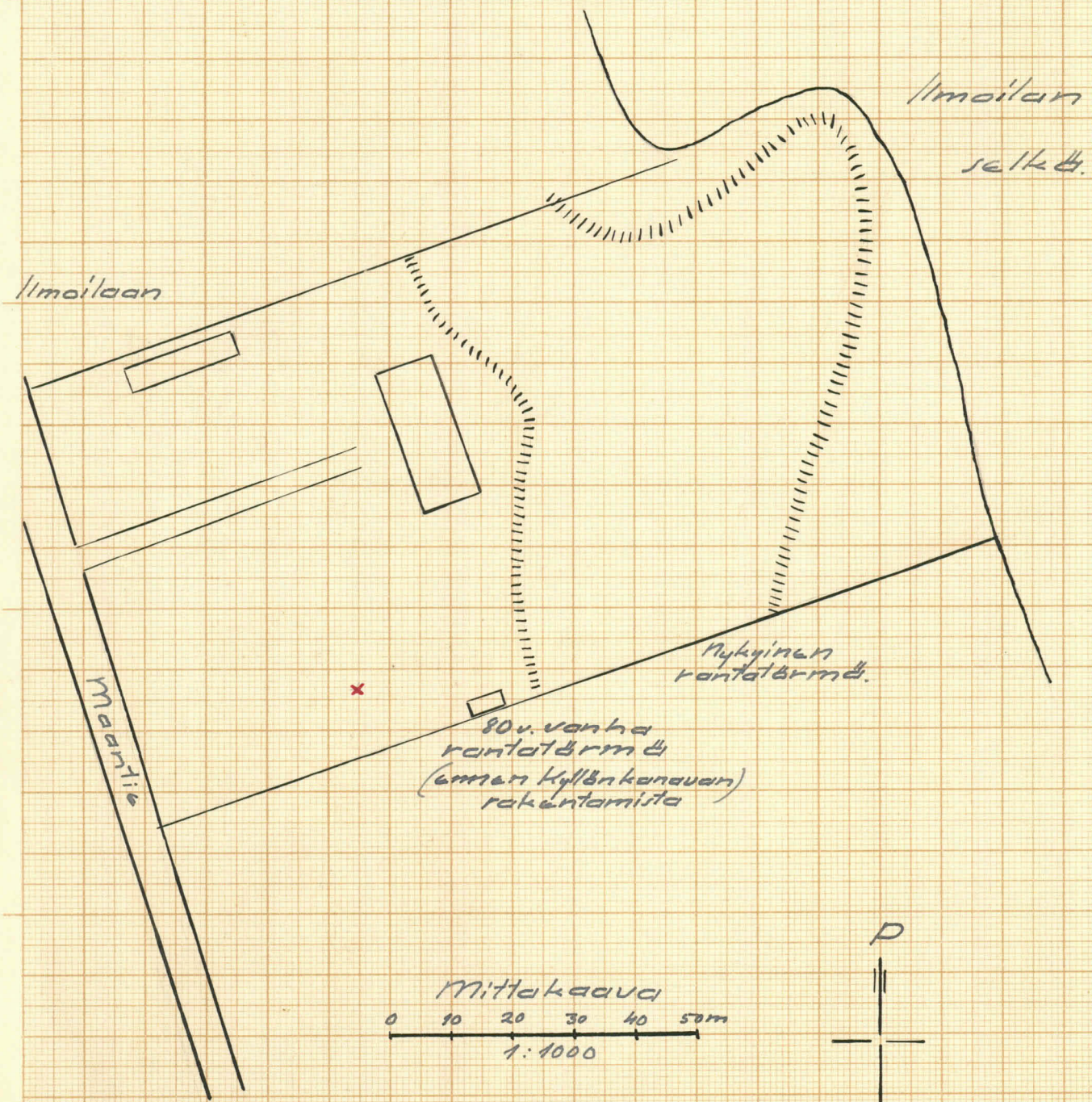
ulansaari

H
u
n
o
r
s
e
l
ä

Handwritten legend:
 Hautauspihtejän
 kiinteistö määrittämiseksi.
 ○ Kirkkosen asuinpaikka.
 ▲ Rantakauden kalmisto.
 Mittakaava 1:50,000

Rautakirveen löytöpaikka
Hauhan, Ilmoilan koulun postissa

Ilmoilan
sektti.

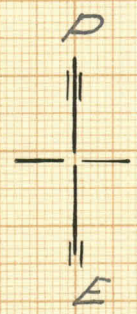
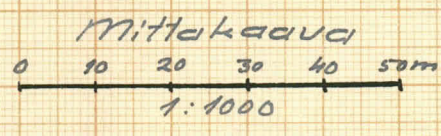
Ilmoilan

Maantie

Nykyinen
rantatörmä.

80 v. vanha
rantatörmä
(ennen kylänkanavan)
rakentamista

x

Vermisvuorella

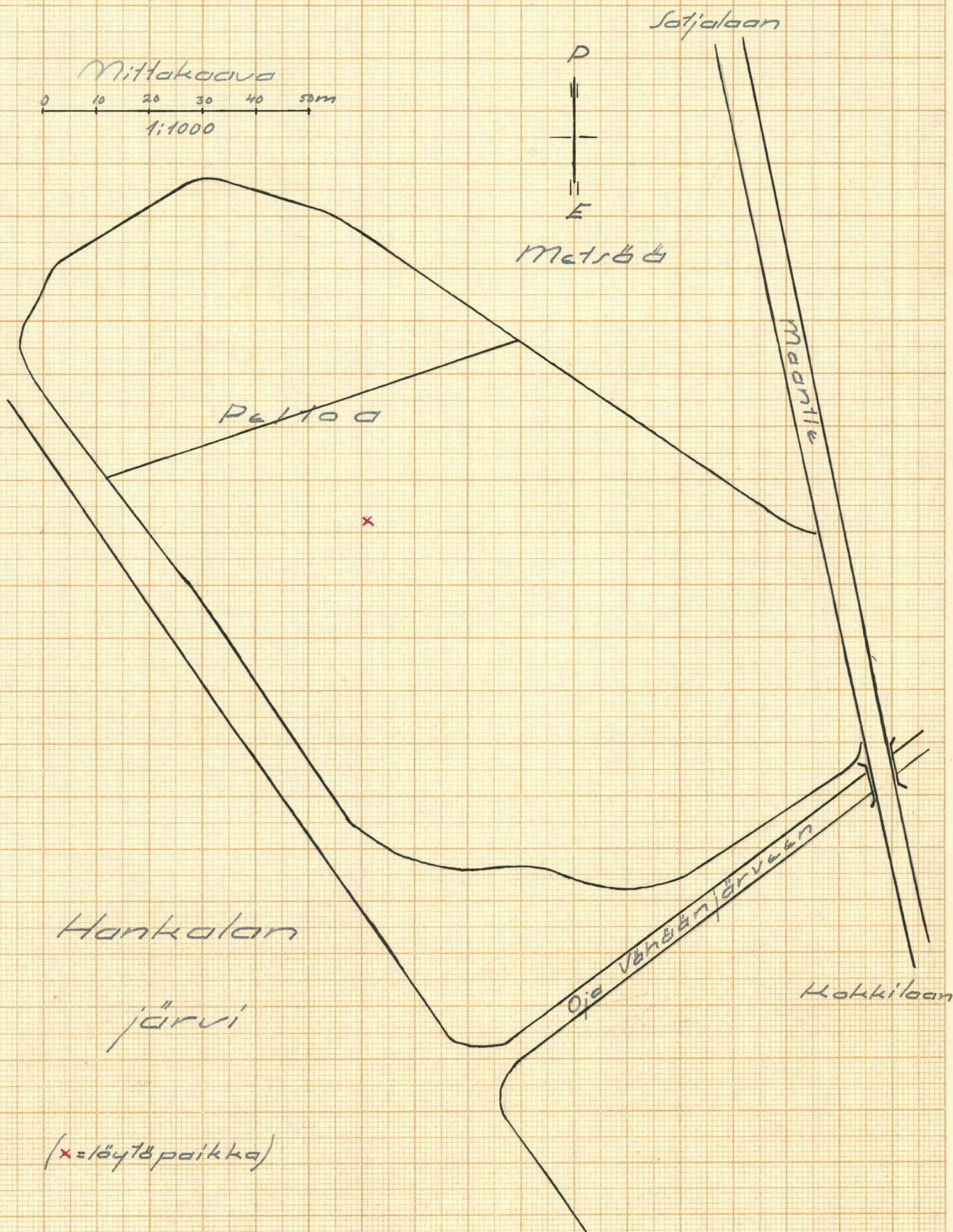
(x = löytöpaikka)

Vasarakirveen kätkelmän
löytöpaikka
Hauhan, Hokkilaan, Rusilan
talon pellolla.

Mittakaava
0 10 20 30 40 50m
1:1000

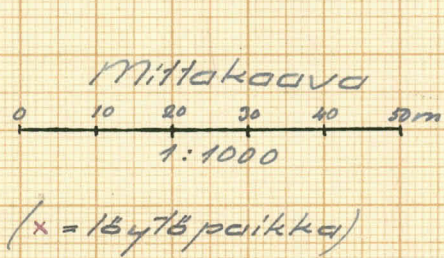
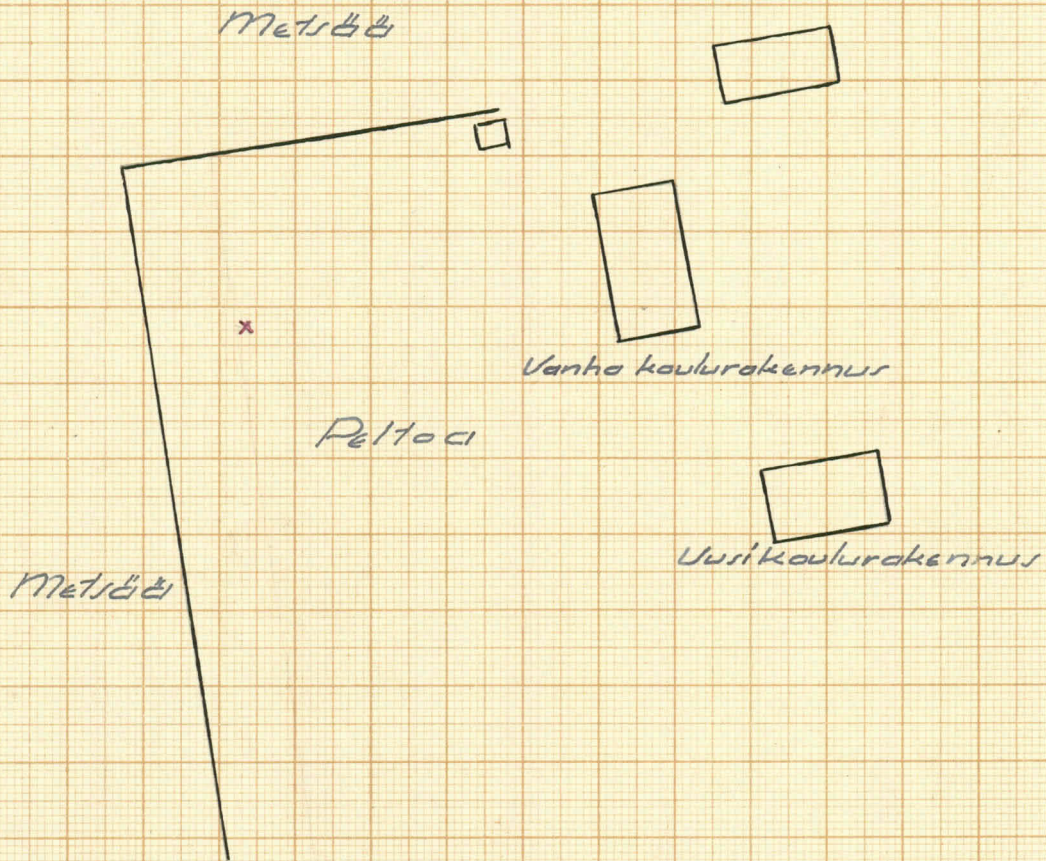

1 Metri

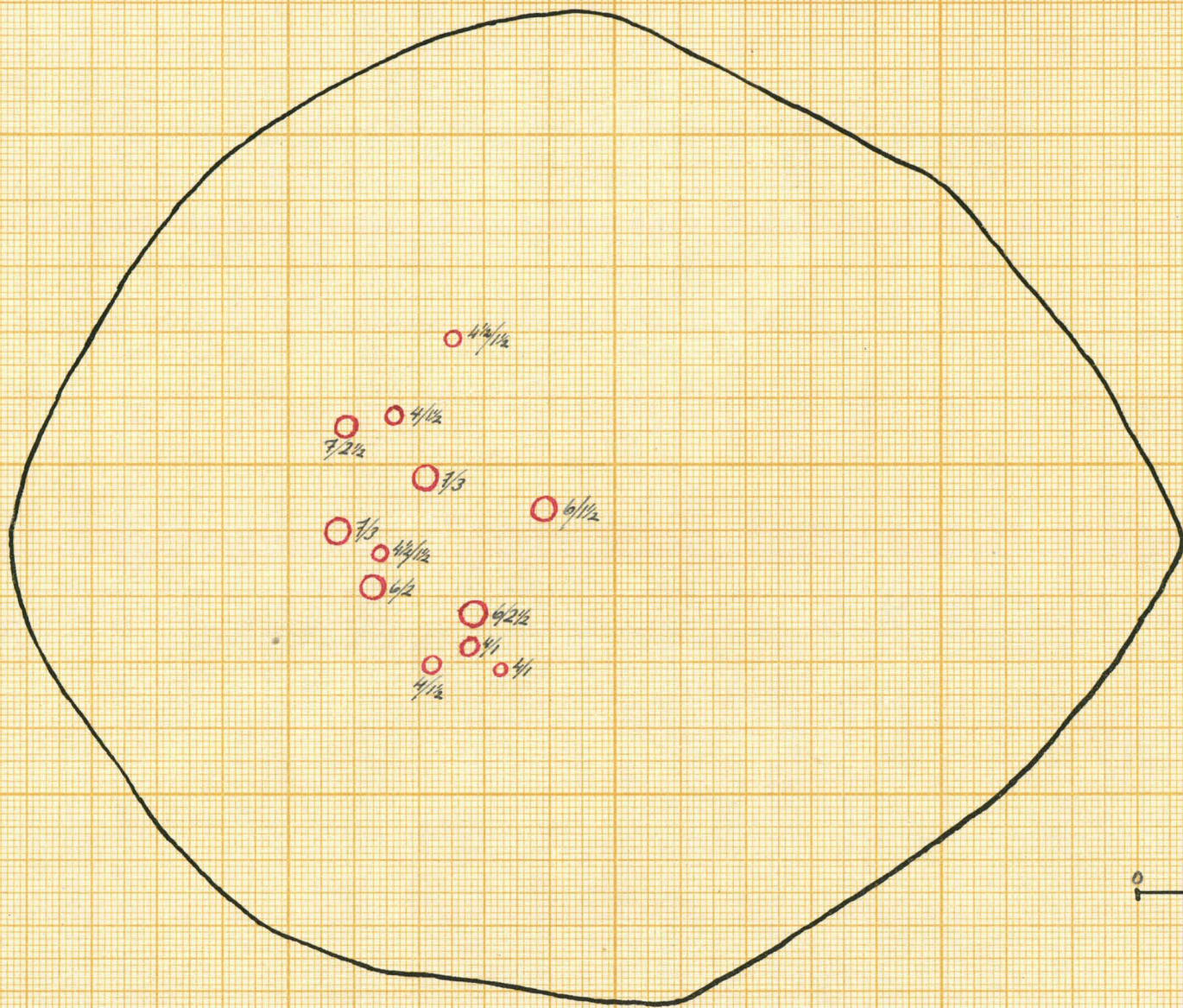

(x=löytöpaikka)

Kivitaltan 15yt8paikka
Hauhan, Torvoilan koulun
pellolla

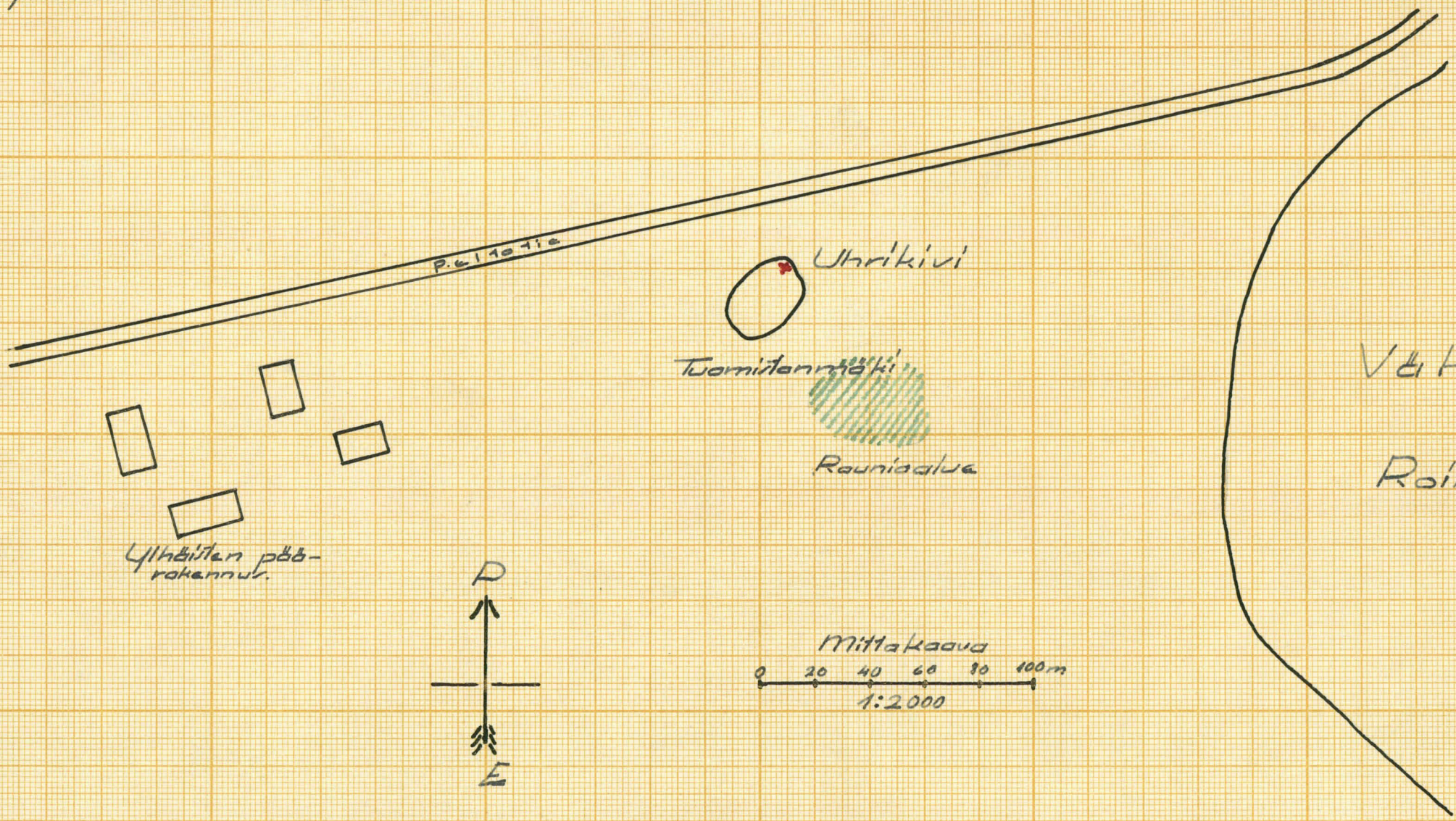
Uhrikiivi Hauhan Torvailan
Yhdistysten Tuomistonmäärä.

$7\frac{1}{3}$ = Kuopan halkaisija 7cm
 $7\frac{1}{3}$ = Kuopan syvyys 3cm

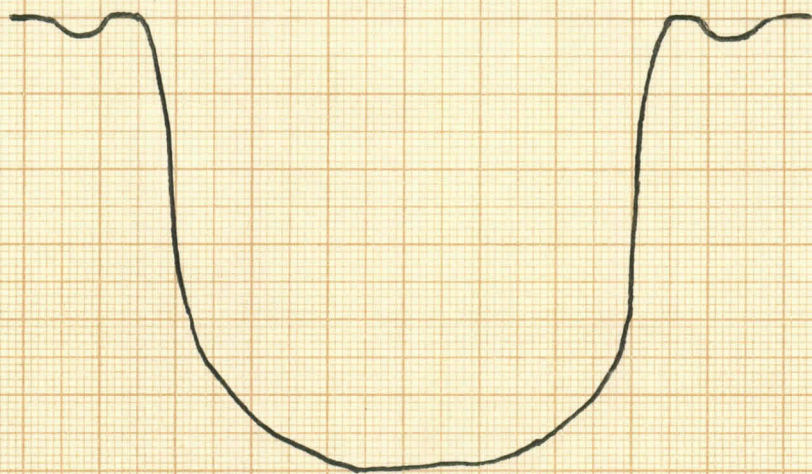
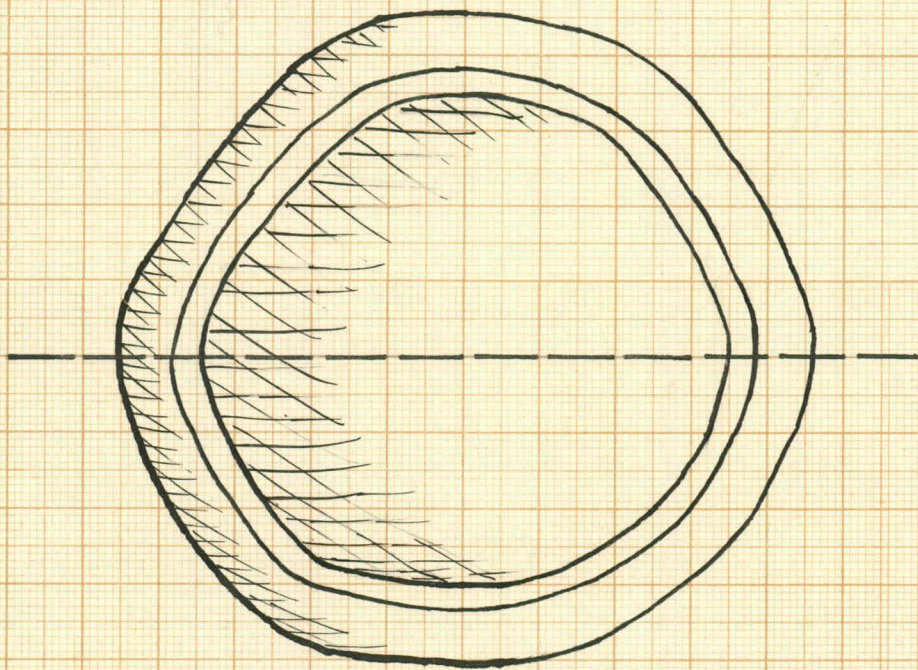
Mittakaava
0 20 40 60 80 100 cm
1:20

Uhrikivi Torvoilan
Ljhdisten Tuomitonmäenrb

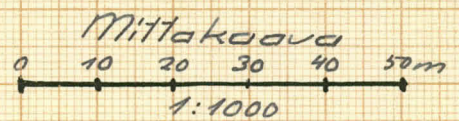
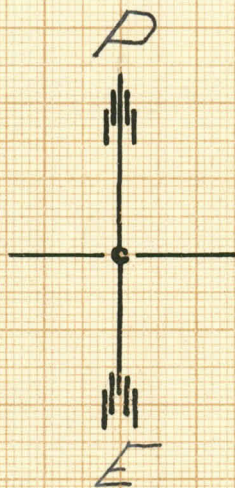
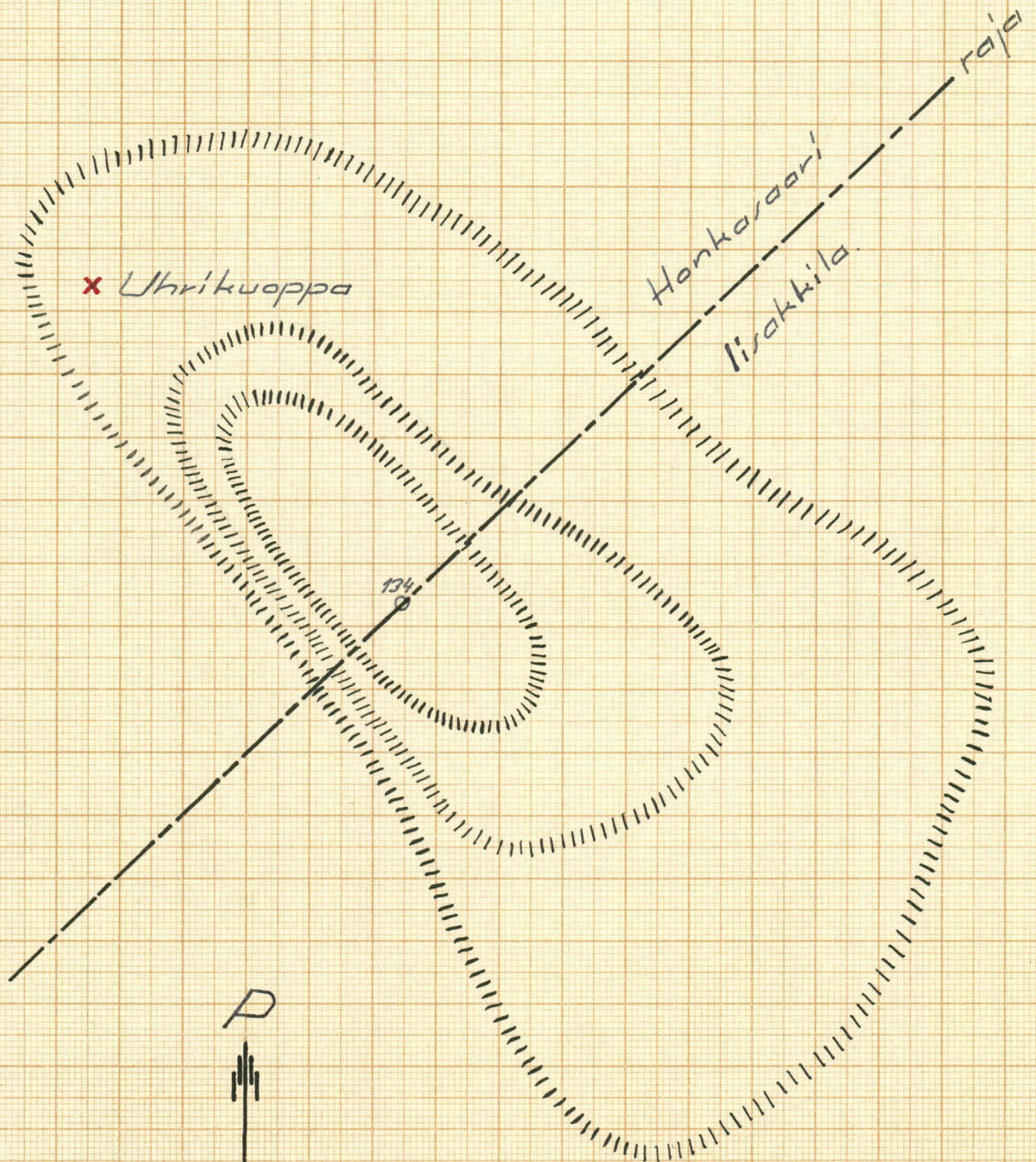
Jalvi, kah. 20.10.19

Uhrikuoppa Hauhon Ilmoilan
Honkasäären Patakalliolta.

Mittakaava
0 2 4 6 8 10 mm
1:2

Patakallio Hauho ilmoitan
Honkasaaren metsästä

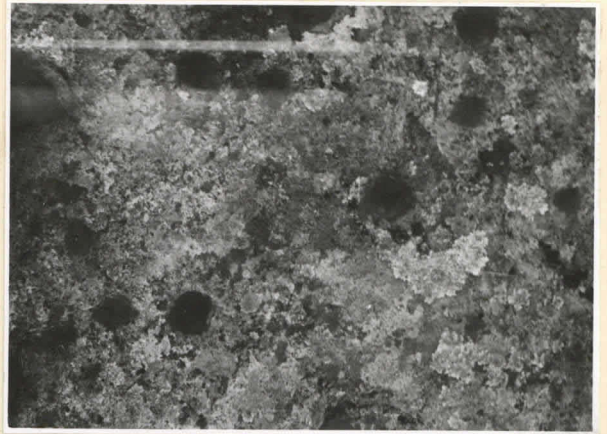
Hauho.

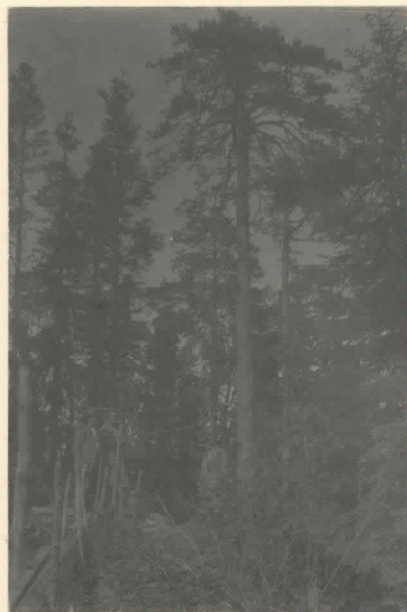
L. 14166. Flnoilan Kalomäki. Oikealla voimistelu-
seuran talo, vasemmalla Humpun riikien pöyhke. Valok.
länsiluoteesta.

L. 14167. Tarvoilan Ylhäisten Tuomiston-
mäen uhrikivi. Kiven takana, enimmäis-
ten ohrasankain kohdalla reunioalue.
Valok. pohjoisluoteesta.

L. 14168. Tarvoilan Ylhäisten
Tuomistonmäen uhrikivi.

L. 14169. Portaan Leppäniemen
Tupsumänty.